

Eduskunta, Perustuslakivaliokunta

LAUSUNTO

18.3.2026

Viite: Perustuslakivaliokunnan kokous torstaina 19.3.2026 klo 8.30 (HE 14/2026 vp)

EOAK/1941/2026

Lausunto hallituksen esityksestä varmuusvankeutta ja elinkautisvankien vapauttamismenettelyn muuttamista koskevaksi lainsäädännöksi

1. ALUKSI

Perustuslakivaliokunta on pyytänyt eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian asiantuntijaa kuultavaksi ja kirjallista asiantuntijalausuntoa yllä mainittuun kokoukseensa.

Olen 4.12.2025 antanut hallituksen esityksen luonnoksesta oikeusministeriölle lausunnon [EOAK/6702/2025](#). Siinä esitettyjä näkökohtia on otettu hallituksen esitystä laadittaessa huomioon, mutta jäljempänä selostettavat näkökohdat katson aiheelliseksi nostaa tässä yhteydessä kuitenkin vielä esiin.

Olen 9.3.2026 antanut hallituksen esityksestä lausunnon EOAK/1713/2026 lakivaliokunnalle, ja oikeusasiamiehen kanslian asiantuntija on ollut kuultavana lakivaliokunnan kokouksessa 12.3.2026.

Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelman mukaan hallitus etsii välittömästi ratkaisuja, joilla varmistetaan, että yhteiskunnalle ja muiden turvallisuudelle vaarallisimmat vangit eivät vapaudu. Hallitusohjelman mukaan Suomessa otetaan käyttöön varmuusvankeus. Tarkoituksena on, että kaikkein vaarallisimpien vankien kohdalla vankeutta voidaan jatkaa niin pitkään kuin heidän arvioidaan olevan edelleen vaarallisia.

Lisäksi hallitusohjelman mukaan väkivaltariskin arviointia kehitetään ja sen merkitystä osana vankien vapauttamisharkintaa vahvistetaan olennaisesti. Kirjauksen tavoitteena on lisätä väkivaltariskiarvion painoarvoa myös elinkautisvankien vapauttamismenettelyssä.

2. VARMUUSVANKEUS JA PERUSOIKEUKSIEN RAJOITUSEDELLYTYKSET

Esityksessä ehdotetaan, että Suomessa otettaisiin käyttöön varmuusvankeus, johon yhdistelmärangaistukseen tuomittu voitaisiin määrätä, jos olisi edelleen olemassa ilmeinen vaara, että tuomittu vapauduttuaan syyllistyy uuteen vakavaan henkeä, terveyttä tai vapautta loukkaavaan rikokseen, ja vankeusajan jatkamista on pidettävä välttämättömänä muiden hengen, terveyden tai vapauden suojelemiseksi.

Varmuusvankeudessa olisi kysymys siitä, että rikoksentekijän vapaudenmenetystä jatkettaisiin rangaistuksen suorittamisen jälkeen niin, ettei hän välttämättä vapautuisi koskaan. Kysymys on merkittävästä mahdollisuudesta henkilön vapauden ja siihen liittyvien useiden muidenkin perusoikeuksien rajoittamiseen.

Perusoikeusrajoituksen tulee olla laissa tarkkarajainen ja riittävän täsmällisesti määritetty. Rajoituksen olennaisen sisällön – kuten tuomioistuimelle lailla luotavan rajoittamistoimivallan käytön edellytysten ja laajuuden – tulee ilmetä tarkasti laista. Sääntelyn tarkkuuden ja täsmällisyyden kannalta on tärkeää, että sääntelyllä annetaan riittävä ennustettavuus lain mahdollistamista viranomastoimista ([PeVL 15/1996 vp](#), s. 2). Tässä tapauksessa ennustettavuuden vaatimus liittyy erityisesti rajoituksen keston ja myös keston määrittämiseen liittyviin oikeusturvajärjestelyihin.

Perusoikeuksiin liittyvässä tarkastelussa tulisi nähdäkseni ensiksi päättää, onko varmuusvankeudessa kysymys perustuslain 7 §:n 3 momentissa tarkoitettusta rangaistuksesta, joka sisältää vapaudenmenetyksen, vai samassa momentissa tarkoitettusta muusta vapaudenmenetyksestä. Täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimuksen noudattaminen edellyttää, että laissa käytetyt ilmaisut ja sanonnat sekä oikeudellinen luokittelu ovat täsmällisiä. Ehdotetun ennalta määräämättömän pituisen vapaudenmenetyksen luonne ”turvaamistoimiluonteisena rikosoikeudellisena seuraamuksena” (s. 96) jää hallituksen esityksen perustelujen valossa jokseenkin epäselväksi.

Hallituksen esityksen mukaan varmuusvankeus kytkettäisiin yhdistelmärangaistukseen siten, että yhdistelmärangaistukseen tuomitun vankeusaikaa voitaisiin syyttäjän vaatimuksesta jatkaa varmuusvankeutena. Syyttäjä päättäisi hakemuksen tekemisestä Rikosseuraamuslaitoksen antaman selvityksen perusteella. Varmuusvankeuteen määrittämisestä päättäisi Helsingin hovioikeus. Päätökseen voitaisiin hakea muutosta korkeimmasta oikeudesta, jos se myöntää valitusluvan.

Varmuusvankeuden kohderyhmä olisi siis sama kuin yhdistelmärangaistuksen kohderyhmä. Vaarallisiksi arvioitujen rikoksenuusijoiden lisäksi varmuusvankeus voisi kuitenkin hallituksen esityksen (s. 33) mukaan soveltua poikkeuksellisissa tapauksissa myös sellaisiin vakaviin henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuviin rikoksiin

syyllystyneisiin, jotka eivät ole aiemmin syyllystyneet vastaaviin rikoksiin tai joita ei ole aiemmin tuomittu lainkaan – siis myös ensikertalaisiin. Kyse voisi hallituksen esityksen mukaan olla ensikertalaisen kohdalla yksittäisestä erittäin vakavasta rikoksesta tai rikoksista.

Varmuusvankeuden kytkeminen yhdistelmärankaistuksen suorittajiin vaikuttaa sinänsä perustellulta ratkaisulta. Kysymys olisi siis vangeista, jotka on jo kertaalleen rangaistusta tuomittaessa arvioitu vaarallisiksi. Koska pitkän vankeusrangaistuksen suorittamisen aikana tilanne on saattanut muuttua – suuntaan tai toiseen –, varmuusvankeutta koskeva harkinta asettaisi viranomaisille ja tuomioistuimelle oikea-aikaisen tarkastuspisteen vangin mahdollista vaarallisuutta koskevalle päivitetylle tilannearviolle. Tilanne muistuttaisi siis elinkautisvangin vapauttamiseen liittyvää harkintaa, mikä lieneekin yksi hallituksen esityksen keskeisiä tavoitteita.

Esityksen säätämisyjärjestysperusteluissa on varsin suppeasti arvioitu kysymystä siitä, täyttääkö ehdotettu sääntely vapaudenmenetyksen keston osalta perusoikeuksien rajoitusedellytyksiin kuuluvan täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden vaatimuksen. Ehdotettu määräämättömän pitkä vapaudenmenetys, jonka lopettamista tarkasteltaisiin tuomioistuimessa henkilön itsensä hakemuksesta tai jos Rikosseuraamuslaitos katsoisi, ettei edellytyksiä varmuusvankeuden jatkamiselle enää ole (ehdotus laiksi varmuusvankeudesta 10 §), on vaikeasti yhteensovitettavissa täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimuksen kanssa.

Mielivaltaisten vapaudenriistojen nimenomainen kielto (PL 7 § 3 mom.) rajoittaa lainsäätäjän mahdollisuuksia säätää vapaudenriistojen perusteista sekä edellyttää, että laissa varmistetaan oikeusturvan säilyminen myös vapaudenmenetyksen yhteydessä ([HE 309/1993 vp](#), s. 48). Tämän on perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännössä katsottu merkitsevän myös sitä, että vapaudenriiston enimmäiskestosta on säädettävä asianmukaisesti. Perustuslakivaliokunta on esimerkiksi potilaan eristämistä koskeneessa lausunnossaan edellyttänyt, että laissa tulee säätää täsmällisesti vapaudenmenetyksen ajallisesta kestosta ja olosuhteiden tarkastamisesta ([PeVL 34/2001 vp](#), s. 3–4, ks. myös [PeVL 31/2005 vp](#)).

Hallituksen esityksen perusteluissa on viitattu ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntöön, jossa on katsottu, että varmuusvankeudelle ei tarvitse olla säädettyä enimmäisaikaa (s. 122). Toisaalta perusteluissa todetaan Euroopan neuvoston suosituksesta, että ”jos varmuusvankeus jatkuu vapaudenmenetyksenä rangaistuksen suorittamisen jälkeen, on suosituksen mukaan keskeistä, että vapaudenmenetyksestä tai sen pituudesta on muutoksenhakuoikeus, ja että tuomioistuin ainakin joka toinen vuosi rangaistuksen suorittamisen jälkeen ottaa asian uudelleen käsiteltäväksi” (s. 24). Nyt ehdotetut säännökset eivät takaa sitä, että näin tapahtuisi, koska hovioikeus ei voisi toimia omasta aloitteestaan.

Varmuusvankeuden soveltaminen myös ensikertalaisiin olisi periaatteellisella tasolla merkittävä muutos nykyiseen rikosoikeudelliseen seuraamusjärjestelmäämme. Yhdistelmärankaistusta koskeva sääntely perustuu vaarallisenä pidettyjen rikoksenuusijoiden käyttäytymisen arviointiin. Vaarallisuusarvioinnissa selvitetään ennen muuta aikaisempien väkivaltarikosten luonnetta ja syitä sekä pohditaan, mitkä seikat saattaisivat tulevaisuudessakin johtaa samanlaiseen käytökseen. Ensikertalaisten rikoksenteekijöiden kohdalla vastaavien arvioiden tekeminen on olennaisesti vaikeampaa, koska arviointia ei voida perustaa rikoksenteekijän aikaisempaan väkivaltaiseen käyttäytymiseen ja rikoshistoriaan.

Hallituksen esityksessä (s. 91) on tuotu esiin se, että harkinnassa voitaisiin huomioida lainvoimaiseen tuomioon johtaneiden rikosten lisäksi myös teot, joiden osalta henkilö on todettu syyntakeettomaksi tai joiden osalta rikosprosessi on edelleen kesken. Lisäksi voitaisiin ottaa huomioon ennen rikosvastuukärajaa tehdyt rikokset, joista ”on olemassa tieto poliisin esitutkinta-aineistossa”.

Pidän keskeisiin rikosoikeudellisiin periaatteisiin ja oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin kuuluvan **syyttömyysolettaman kannalta kyseenalaisena** ajatusta siitä, että varmuusvankeutta määrättäessä voitaisiin antaa merkitystä sellaisille teoille ja rikosepäilyille, joista ei ole olemassa syyttömyysolettaman kumoavaa lainvoimaista tuomioistuimen ratkaisua. On syytä huomata, että ”poliisin esitutkinta-aineistossa oleva tieto” (s. 91), on kirjattu alimmalla rikosoikeudellisella kynnyksellä (”syytä epäillä”) käynnistetyssä viranomaismenettelyssä eikä se välttämättä tarjoa luotettavaa pohjaa arvioiden tekemiseen. Mielestäni ehdotettu rikoslain 2 c luvun 11 a §:n 1 momentin 2 kohta tulee – edellä todetuista perusteluistaan huolimatta – ymmärtää niin, että rikoksina, joihin rikosenteekijä on syyllistynyt, voidaan ottaa huomioon vain lainvoimaisella tuomiolla syyksi luetut rikokset. Ehdotetun säännöksen sanamuodon perusteella pitäisin tällaista tulkintaa sinänsä muutoin itsestään selvänä, elleivät hallituksen esityksen perustelut antaisi aihetta epäilyksiin. Jätänkin harkittavaksi, tulisiko säännöstä vielä nimenomaisesti täsmentää edellä todetuista syistä.

3. VARMUUSVANKEUDEN LUONNE JA PAINAVA YHTEISKUNNALLINEN TARVE

Varmuusvankeuden kestolle ei olisi säädettyä enimmäisaikaa. Kysymys olisi siten ennalta määräämättömän pituisesta vapaudenmenetyksestä. Hallituksen esityksen (s. 47) mukaan Rikosseuraamuslaitoksen, syyttäjän ja tuomioistuimen soveltamiskäytännöt tulisivat viime kädessä määrittelemään varmuusvankeuteen määrättyjen määrän ja varmuusvankeuden keskimääräisen pituuden.

Koska Rikosseuraamuslaitoksen ja syyttäjän linjaukset sen suhteen, milloin varmuusvankeus tulisi luonnosteltuja säännöksiä sovellettaessa kysymykseen, eivät ole tuomioistuinratkaisujen kaltaisia prejudikaatteja, erityisesti syyttäjälaitoksen tulisi tunnistaa vastuunsa siitä, että säännösten soveltamisesta saadaan myös korkeimman oikeuden ”väylämerkkejä”

yhtäältä siitä, milloin varmuusvankeuden määrittämiseen on perusteet ja toisaalta myös siitä, milloin tällaisia perusteita ei ole. Viittaa tältä osin siihen, mitä oikeusasiamies Petri Jääskeläisen lausunnossa (s. 2 ja 3) [EOAK/6522/2024](#) lakivaliokunnalle on syyttäjien valituslupahakemusten tärkeydestä yleisesti todettu.

Hallituksen esityksen (s. 34, 39, 59, 92, 95 ja 96) mukaan varmuusvankeutta voitaisiin luonnehtia lähinnä ”rikosoikeudelliseksi turvaamistoimiluonteiseksi seuraamukseksi”. Koska varmuusvankeus kuitenkin vastaisi käytännössä pitkälti tavanomaisen vankeusrangaistuksen suorittamista, muodostaisi se hallituksen esityksen mukaan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen linjan mukaisesti ihmisoikeussopimuksen mukaisen rikosoikeudellisen vapaudenmenetyksen.

Esityksessä selostetaan, kuinka EIT:n ratkaisukäytännössä on painotettu sitä, että kansallisessa lainsäädännössä on tehtävä selkeä ero turvaamistoimenpiteiden ja rikosoikeudellisen vapaudenmenetysten välillä. Edelleen perusteluissa todetaan, että eron on oltava selkeä esimerkiksi siten, että vaarallisuutensa perusteella varmuusvankeuteen määrätylle on järjestettävä toimenpiteitä, jotka tähtäävät uusimisriskin vähentämiseen ja siten vapaudenmenetyksen lyhentämiseen (s. 25).

Kuitenkin varmuusvankeuden luonne jätetään hallituksen esityksessä epäselväksi. Pakkolaitoseristämistä, jota varmuusvankeus tosiasiallisesti vastaa, pidettiin turvaamistoimena. Pidän perustuslain 7 §:n 3 momentin ja edellä viitatu EIT:n ratkaisukäytännön kannalta välttämättömänä, että ehdotetun varmuusvankeuden luonne tulee arvioiduksi ja täsmällisesti määritellyksi jo sen vuoksi, että perustuslain 7 §:n 3 momentti erottelee vapaudenmenetyksen sisältävän rangaistuksen ja muun vapaudenmenetyksen. Perustuslaillisessa tarkastelussa on siis kysymys myös siitä, arvioidaanko ehdotettua sääntelyä rangaistuksen korottamisena vai ”uuden” tyyppisenä muuna vapaudenmenetyksenä.

Suomessa pakkolaitosinstituution lakkauttamiseen johtaneessa keskustelussa pidettiin ongelmallisena muun ohella sitä, että vaarallisten rikoksenuusijain eristämisestä annettu laki mahdollisti määräaikaisen vankeuden muuttumisen rajoittamattomaksi eristämiseksi sen jälkeen, kun rangaistus oli jo suoritettu päivästä päivään. Korkein oikeus otti ratkaisussaan [KKO 2001:104](#) kantaa siihen, oliko pakkolaitoslausuman antaminen sen vuoksi ristiriidassa kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen tai Euroopan ihmisoikeussopimuksen määräysten ja soveltamiskäytännön kanssa. Korkein oikeus totesi, ettei ristiriitaa ollut, koska

”...käytännössä pakkolaitokseen eristetyt on viime vuosikymmeninä poikkeuksetta päästetty ehdonalaiseen vapauteen, kun he ovat suorittaneet rangaistuksensa kokonaan. Voidaankin perustellusti katsoa lain soveltamiskäytännön vakiintuneen sellaiseksi, ettei tuomitun vapaudenmenetystä enää jatketa hänen suoritettuaan koko rangaistuksensa”.

Korkeimman oikeuden mukaan oli olennaista, ettei pakkolaitokseen eristetyn vangin rangaistuksen täytäntöönpano poikennut muiden vankien rangaistusten täytäntöönpanosta ja että käytännössä pakkolaitokseen eristämisen merkitys oli vain se, että eristetyn oli suoritettava rangaistuksensa täysimääräisenä. Sen vuoksi ristiriitaa kansainvälisiin sopimuksiin ei ollut. Mainituilla perusteilla korkein oikeus katsoi, että myös perusoikeus- ja ihmisoikeusnäkökohdat huomioon ottaen voitiin antaa lausuma siitä, että muutoksenhakija voitiin määrätä eristettäväksi pakkolaitokseen. Korkeimman oikeuden ratkaisun lopputulos olisi mitä ilmeisemmin ollut toinen, mikäli kysymys olisi tosiasiallisesti ollut rangaistusajan jälkeen jatkuvasta eristämisestä – siis nyt luonnosteltua varmuusvankeutta vastaavasta seuraamuksesta.

Vapaudenmenetyksen jatkaminen turvaamistoimena vielä rangaistuksen täysimääräisen suorittamisen jälkeen oli siis ratkaisun KKO 2001:104 valossa perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta ongelmallista 25 vuotta sitten. Hallituksen esityksen mukaan nykyisin asia on kuitenkin toisin, ja myös korkein oikeus on lausuntopalveluun hallituksen esityksen luonnoksesta jättämässään lausunnossa todennut, että ”kansainvälisistä ihmisoikeusvelvoitteista ja perusoikeuksista tehdyn selvityksen perusteella ehdotonta estettä ei näyttäisi olevan tämän kaltaiselle määrittelemättömiä, henkilön vaarallisuuteen perustuvia seuraamuksia ja toimenpiteitä koskevalle kansalliselle lainsäädännölle”.

Oikeudellisen tilannearvion muuttumiseen lienee osaltaan vaikuttanut se, että Euroopan neuvosto on antanut suosituksen vaarallisista rikoksentekijöistä ([Recommendation CM/Rec\(2014\)3 of the Committee of Ministers to member States concerning dangerous offenders](#)) muun muassa sen vuoksi, että on löydettävä tasapaino niin vaarallisten rikoksentekijöiden oikeuksien turvaamiseksi kuin yhteiskunnan turvallisuuden turvaamiseksi. Suositus määrittelee sallituiksi pituudeltaan määrittelemättömiksi seuraamuksiksi ja toimenpiteiksi varmuusvankeuden (secure preventive detention) ja ennakoivan valvonnan (preventive supervision), joiden kuitenkin tulee täyttää tiettyjä vaatimuksia.

Huomionarvoista joka tapauksessa on, että mahdollisuutta jatkaa eristämistä tuomioistuimen määräämän rangaistuksen suorittamisen jälkeen ei Suomessa ole käytetty enää 1970-luvun puolivälin jälkeen ([HE 262/2004 vp](#), s. 6), vaikka laki olisi sallinut sen vuoteen 2005 saakka. Siten avoimeksi ja kysymyksenalaiseksi jää, **ovatko rikokset ja rikoksentekijät viime aikoina muuttuneet niin olennaisesti, että rangaistusajan suorittamisen jälkeinen eristäminen tulee nyt palauttaa lakiin, vaikka sitä ilman on tultu toimeen 50 vuotta.** Tämän kysymyksen käsittelyn osalta hallituksen esityksen perustelut jättävät toivomisen varaa. Tieteellisen tutkimuksen tuloksia tai edes yksittäisiä käytännön esimerkkejä painavasta yhteiskunnallisesta tarpeesta ei ole esitetty.

Lakivaliokunnan (esim. [LaVM 4/2025 vp](#)) painottamien rikoslainsäädännön käytön yleisten edellytysten mukaan hallituksen esityksessä on kyettävä

osoittamaan, että on painava yhteiskunnallinen tarve, joka edellyttää uuden rikosoikeudellisen säännöksen säätämistä hyväksyttäväksi arvioidun tavoitteen saavuttamiseksi. Tällöin huomioon otetaan ennestään voimassa oleva muu sääntely sekä mahdolliset vaihtoehtoiset keinot (esim. "preventive supervision") ja toimenpiteet tavoitellun päämäärän saavuttamiseksi. Painavan yhteiskunnallisen tarpeen olemassaoloa olisi hallituksen esityksessä nähdäkseen tullut käsitellä konkreettisemmin kuin on tehty sen arvioimiseksi, onko eristäminen ehdotetun sääntelyn tavoitteiden toteuttamiseksi välttämätöntä ja oikeasuhtaista perusoikeuksien rajoitusedellytysten mukaisella tavalla.

Hallituksen esityksessä on vain abstraktilla tasolla käsitelty (s. 26 ja 119) perusoikeuksien yleisiä rajoitusedellytyksiä, joihin myös liittyy vaatimus painavasta yhteiskunnallisesta tarpeesta. Rangaistuksen suorittamisen jälkeen jatkuvan eristämisen kannalta nimenomaan tämän seikan arviointi ajantasaisten konkreettisten tietojen valossa olisi olennaista. Vankeuden jatkaminen rikoksentehtäjän oletetun rikoksen uusimisen perusteella puuttuu voimakkaasti henkilön perusoikeuksiin. Tuomion suorittaminen päivästä päivään on huomattavasti helpommin arvioitava asia.

Esitystä on perusteltu keskeisesti sillä, että "Esityksellä toteutettaisiin pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelmassa asetettua tavoitetta varmistaa, että yhteiskunnalle ja muiden turvallisuudelle vaarallisimmat vangit eivät vapaudu". Hallitusohjelman kirjaus ei riitä hallituksen esityksen pääasialliseksi perusteluksi. Hyväksyttävyyden, välttämättömyyden ja viimesijaisuuden vaatimusten seikkaperäisen perustelemisen tarve on korostunut perusoikeuksiin merkittävästi puuttuvassa sääntelyssä. Perustuslakivaliokunta ja oikeuskansleri ovatkin useaan otteeseen todenneet valtiosääntöoikeudellisissa kannanotoissa, että pelkkä hallitusohjelman kirjaus ei riitä hallituksen esityksen pääasialliseksi perusteluksi (ks. esim. [PeVL 16/2024 vp](#), kohta 9 ja [OKV/2824/21/2024](#), s. 2–3, [OKV/1772/10/2023](#) ym., s. 3, [OKV/1486/21/2024](#), s. 8–9). Perustuslakivaliokunta on korostanut esityksen perustelemisen ja perusteluiden avoimuuden merkitystä erityisesti yksilön oikeudelliseen asemaan kohdistuvien muutosten osalta ([PeVL 16/2024 vp](#), kohta 9).

4. VARMUUSVANKEUDEN MÄÄRÄÄMINEN LAPSELLE TAI NUORELLE

Lasten haavoittuva asema vaikuttaa osaltaan perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten arviointiin. Kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden mukaan lapsilla on erityinen suojan tarve, mikä korostaa myös perusoikeusrajoitusten hyväksyttävyyden ja suhteellisuuden arvioinnissa lapsen edun ensisijaisuutta.

Alaikäisten, alle 18-vuotiaiden lasten rikosoikeudellisesta erityiskohtelusta sekä kansainvälisissä sopimuksissa että Suomen lainsäädännössä vallitsee jokseenkin yksimielinen käsitys siitä, että alaikäisillä vankeusrangaistusta tulee käyttää mahdollisimman vähän. Lasten oikeuksia koskevan

yleissopimuksen ([SopS 59/1991](#)) 37 artiklan b kohdan mukaan lapselta ei saa riistää hänen vapauttaan laittomasti tai mielivaltaisesti. Lapsen pidättämisessä, muussa vapaudenriistossa tai vangitsemisessä tulee noudattaa lakia ja **näihin toimiin on turvauduttava vasta viimeisenä ja mahdollisimman lyhytaikaisena keinona.**

YK:n lapsen oikeuksien komitea (UNCRC) julkaisee yleissopimuksen toimeenpanon tueksi [yleiskommentteja](#), joissa se esittää tulkintansa sopimuksessa taatuista oikeuksista. Kommenttien mukaan (6. c v) niissäkin harvoissa tilanteissa, joissa vapaudenriistoon turvautuminen viimeisenä keinona on perusteltua, tulisi varmistaa, että vapaudenriistoa sovelletaan ainoastaan vanhempiin lapsiin ja että sen **kesto on tiukasti rajattu** ja että sitä tarkistetaan säännöllisesti.

Kun arvioidaan rikoksentekijän rikoksia ja niihin perustuvaa vaarallisuutta taikka nuorena henkilönä tehdyistä rikoksista johtuvia pitkäaikaisia seuraamuksia, arvion tulee suositusten valossa lähtökohtaisesti perustua **rikoksentekijän ikään rikosten tekohetkellä**. Edellä mainituissa UNCRC:n yleiskommenteissa (20) nimenomaan todetaan, että ”oleellinen ikä on rikosentekohetken ikä”, kun pohditaan rikosoikeusjärjestelmän menettelyjen soveltamista alle 18-vuotiaisiin.

Edes edellä mainittua Euroopan neuvoston suositusta vaarallisista rikoksentekijöistä (Recommendation CM/Rec(2014)3 of the Committee of Ministers to member States concerning dangerous offenders) ei sovelleta lapsiin, kuten hallituksen esityksessä (s. 23) on sinänsä avoimesti todettukin.

Hallituksen esityksessä perustellaan mahdollisuutta tuomita lapsi varmuusvankeuteen sillä, että alaikäinen olisi vähintään hyvin lähellä täysi-ikäisyyttä, kun päätös mahdollisesta varmuusvankeudesta tulisi tehtäväksi (s. 56). Hallituksen esityksen mukaan yhteiskunnan suojelun tarve on mahdollista asettaa nuoren iän vaatiman erityiskohtelun edelle (s. 37).

Painavia perusteita sille, että eristämismahdollisuuden tulisi Suomessa liittyä myös nuorena henkilönä tehtyihin rikoksiin, ei nähdäkseni ole esitetty hallituksen esityksessä tai muuallakaan. Edes jengeihin liittyvän väkivaltarikollisuuden kasvun kanssa kamppailevassa Ruotsissa, jossa on vireillä vastaava lakihanke, varmuusvankeutta vastaavaa turvallisuusrangaistusta ei käsittääkseen voitaisi tuomita rikoksista, jotka on tehty ennen kuin henkilö on täyttänyt 18 vuotta.

Hallituksen esitystä voidaan lasten eristämisenkin osalta tarkastella myös historiallisessa perspektiivissä. Tiedossani ei ole, että Suomessa olisi koskaan eristetty alaikäisiä pakkolaitokseen vaarallisina rikoksenuusijoina¹.

¹ Julkaisemattomassa ratkaisussa [KKO 1352/2001](#) on ollut kysymys siitä, voitiinko rikoksentekijä, joka tuomittiin muun muassa 20-vuotiaana tehdystä taposta, määrätä eristettäväksi pakkolaitokseen.

Pakkolaitoksia koskenut lainsäädäntö ja siinä pakkolaitoslausumalle asetetut edellytykset (pitkä rikoshistoria) tekivät sen käytännössä mahdottomaksi. Jos lasten eristämistä pakkolaitokseen ei tarvittu vuosina 1932–2005, mikä antaa aiheen olettaa, että sellaisen mahdollisuuden säätäminen olisi välttämätöntä nyt. Yhdistelmärangaistukseenkaan ei ole tuomittu sen voimassaoloaikana yhtään alle 18-vuotiasta.

Perustuslakivaliokunta on katsonut, ettei ainakaan lapsiin sovellettaviksi tulevien säännösten tulisi johtaa tosiasiallisten vapaudenmenetyksien pitenemiseen ([PeVL 56/2018 vp](#) ja [PeVL 21/2005 vp](#), s. 4).

Esityksessä ei nähdäkseni ole esitetty perusoikeusjärjestelmän kannalta riittäviä perusteita (erityisesti välttämättömyys ja oikeasuhtaisuus) sille, että ehdotettu varmuusvankeus voitaisiin ulottaa myös alaikäisiin tai että varmuusvankeus olisi lapsen edun mukaista. Myös edellä selostettujen Suomea sitovien ihmisoikeussopimusten valossa varmuusvankeuden soveltamisalan ulkopuolelle tulee rajata alaikäiset lapset (ks. esityksen perusteluissakin viitattu EIT:n ratkaisu 4.12.2018 [Inseher v. Saksa](#), jossa käsitellään Saksan lainsäädännön 18–21-vuotiaisiin kohdistuvaa varmuusvankeutta).

5. MENETTELY, VIRANOMAISTEN ROOLITUS JA RESURSSIT

Varmuusvankeuteen määrätty voisi hakea vapauttamista Helsingin hovioikeudelta aikaisintaan vuoden kuluttua varmuusvankeuden määräämis- tai jatkamispäätöksestä. Helsingin hovioikeus voisi pyytää Vankiterveydenhuollon yksiköltä väkivaltariskiä harkintansa tueksi. Varmuusvankeuteen määrättyä ei voitaisi vapauttaa ilman riskiarviointia. Vapauttamismenettely vastaisi pitkälti elinkautisvankien vapauttamismenettelyä.

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian aikaisemmissa lausunnoissa on edustettu sitä kantaa, että niin elinkautisvankien vapauttamiseen kuin kaavaillun varmuusvankeuden määräämiseen liittyvissä tuomioistuinprosesseissa Rikosseuraamuslaitosta luontevampi toimija olisi syyttäjä. Koska Rikosseuraamuslaitoksella olisi kuitenkin paras käsitys pitkäaikaisen vangin nykyisestä tilanteesta, olisi hallituksen esityksessä (s. 37) todetuin tavoin välttämätöntä, että hakemuksen tekemiseen tarvittavat tiedot syyttäjälle tulisivat Rikosseuraamuslaitokselta.

Pidän itsestään selvänä, että syyttäjän tulisi käyttää puhevaltaa hovioikeudessa silloin, kun on kysymys varmuusvankeudesta vapauttamisesta; olisihan varmuusvankeus määrätty nimenomaan syyttäjän vaatimuksesta. Hallituksen esityksessä (s. 81) on aiemmassa vaiheessa antamaani lausuntoon viitaten todettu (alleviivaus lisätty) seuraavaa:

”Vapauttamishakemusten käsittelyyn liittyen eräissä lausunnoissa esitettiin pohdittavaksi, tulisiko syyttäjän osallistua myös varmuusvankien vapauttamismenettelyyn sen sijaan, että Rikosseuraamuslaitos toimisi siinä roolissa, joka on sen muihin

lakisääteisiin tehtäviin verrattuna epätyypillinen. Esitykseen ei ole tältä osin tehty muutosta. Valmistelussa on arvioitu, että tällainen sääntely merkitsisi selvästi enemmän työtä syyttäjälle, kuin mitä ehdotettava sääntely edellyttää. Pidemmällä aikavälillä vapauttamishakemusten vuosittainen määrä voi kasvaa useisiin hakemuksiin, mikä edellyttäisi lisäresurssitarvetta syyttäjälle. Esityksessä ehdotettava malli vastaisi elinkautisvankien vapauttamismenettelyä, jossa rikosseuraamuslaitoksella jo nykyisin on oma roolinsa. Esityksessä ehdotetaan varmuusvankeuden vapauttamismenettelystä säädettävän myös muutoin pitkälti elinkautisvankien vapauttamismenettelyä vastaavasti. Esityksessä ehdotetaan, että varmuusvankeuteen määrätyn lisäksi myös elinkautisvangin vapaudenmenetystä voitaisiin jatkossa pidentää vangin ilmeisen uusimisriskin perusteella. Kuten esityksessä on todettu, voi olla jossain määrin sattumanvaraista, onko rikoksentekijä tuomittu yhdistelmärankaistukseen ja sen jälkeen määrätty varmuusvankeuteen vai suorittaako henkilö elinkautisvankeutta. Nämä seikat huomioiden on perusteltua, että syyttäjän rooli on molemmissa menettelyissä samanlainen.”

Nähdäkseni rikosasioissa yleisesti toimivaltaista syyttäjää voitaisiin pitää luontevimpana asiaan osallisena molemmissa vapauttamismenettelyissä. Elinkautisvankien vapauttamiseen liittyvä oikeuskäsittely painottuu vangin rikoshistoriaan sisältyvien tekojen vahingollisuuden ja vaarallisuuden sekä tekijän syyllisyyden arviointiin. Elinkautisvangin ehdonalaiseen vapauteen päästämistä koskevassa harkinnassa on lähtökohtaisesti kysymys siitä, onko vangin katsottava suorittaneen vankilassa riittävästi rangaistusta niistä rikoksista, joista tuomitut vankeusrangaistukset elinkautinen vankeusrangaistus käsittää (ks. [KKO 2019:89](#), kohta 9). Kuten hallituksen esityksessä on todettu (s. 41 ja 85), kysymys on tältä osin eräässä mielessä kyseisten rikosten jälkikäteisestä seuraamusharkinnasta. Seuraamusharkintaa koskevat kannanotot sopisivat luontevammin syyttäjälle kuin Rikosseuraamuslaitokselle.

Apulaisoikeusasiamies
Mikko Sarja

Esittelijäneuvos
Jarmo Hirvonen

Asiakirja on hyväksytty sähköisesti asianhallintajärjestelmässä.